

NARODNO POZORIŠTE U BEOGRADU

UVOD

Narodno pozorište u Beogradu je jedno od najstarijih pozorišta u Srbiji. Nalazi se u samom centru metropole, na izuzetno frekventnom mestu, gde svakom prolazniku mami pogled zbog svog izuzetnog i moćnog izgleda. Ovaj objekat je radjen u više etapa. Vremenom su nastala dva bloka. Danas se oni nazivaju Blok A, kao stari deo objekta i Blok B, kao novi deo objekta. U Bloku A se nalazi Velika scena, a u Bloku B je scena „Raša Plaović“.

ISTORIJAT NARODNOG POZORIŠTA U BEOGRADU

UVOD POČETKA OSNIVANJA POZORIŠTA

Početakom XIX veka, u vreme nacionalnog budjenja srpskog naroda, rodila se ideja o pozorištu kao instituciji koja bi pomogla u borbi protiv zaostalosti i nepismenosti, doprinela stvaranju naprednijih društvenih ideja i razvijanju narodne kulture.

Prve diletantske predstave davane su u Kragujevcu 1835. godine pred knezom Milošem, a organizovao ih je ljubitelj pozorišta i dramski pisac Joakim Vujić. Preseljenjem prestonice srpske Kneževine u Beogradu, seli se i ideja o pozorištu. U to doba u Srbiji još nije bilo profesionalnih glumaca, a ni odgovarajućih pozorišnih zgrada. Predstave su prikazivane na nekoliko mesta, u zgradama koje su za te potrebe bile prilagodjene: u Beogradskoj carinarnici, poznatijoj kao Djumrukana, gde su predstave igrane u magacinu, zatim u sali hotela „Kod Jelena“, u Šopićevo kupatilu, u velikoj Kneževoj pivari, u hotelu „Srpska kruna“, i u kafani „Engleska kraljica“.

POČETAK GRADNJE POZORIŠTA

Prva ideja o stalnom pozorištu u Beogradu javila se 1851. godine, kada je osnovan odbor „Ljubitelji narodne prosvete“. Pozorište je trebalo da bude izgradjeno na Zelenom vencu. Međutim, zbog nesigurnog podvodnog zemljišta, započeta izgradnja je, posle dva pokušaja morala biti obustavljena. Na terenu su ostale samo razvaline- temelji i delovi zidova sa kojih su skidane cigle za zgradu pozorišta koje je kasnije podignuto kod Stambol- kapije.

Obustavljanje radova na izgradnji pozorišne zgrade na Zelenom vencu, nije obeshrabilo Pozorišni odbor i njegove pristalice koji se za pomoć obraćaju knezu

Mihailu. Tako je 1863. godine ustanovljeno Narodno pozorište koje je imalo profesionalnu trupu, književno i pozorišno obrazovano rukovodstvo, stalne predstave i bogat repertoar. Predstave su u naredne tri godine, sa prekidima davane u Kneževoj pivari, a zatim i u gostionici kod „Engleske kraljice”. U njoj je održana prva predstava Narodnog pozorišta „Djuradj Branković”, istorijska drama u pet razdela.

Ipak, još uvek je postojala potreba za stalnom pozorišnom zgradom. Knez Mihailo, zajedno sa Državnim savetom, određuje novu lokaciju za podizanje pozorišta- bivši turski plac kod Stambol- kapije. Obnavlja i davanje priloga sam priloživši pet hiljada dukata. Nažalost, knez nije dočekaao početak radova, ubijen je 03.06.1868. godine. Tako je kamen temeljac postavio knez Milan. Veruje se da je projektant pozorišne zgrade kod Stambol- kapije bio arhitekta Aleksandar Bugarski, mada po sačuvanim dokumentima to nije sasvim izvesno.

Gradnja je izvedena veoma brzo. Zemljani radovi su počeli 29.05., a kamen temeljac je položen 18.08.1868. godine. Zgrada je stavljena pod krov januara 1869. godine, a prva predstava „Posmrtna slava kneza Mihaila”, održana je 30.10. iste godine. Zaista rekordno vreme za zgradu od 1000 m², sa četiri sprata i sa posebnostima u pogledu razmera prostorija.

PREPRAVKA I REKONSTRUKCIJA POZORIŠTA

Prve prepravke i pozidivanja izvedena su već 1870. godine

Zgrada Narodnog pozorišta u Beogradu je, pored kapetan Mišinog zdanja, te daleke 1869. godine, bila najveća i najraskošnija palata u Srbiji. Po rasporedu masa, horizontalnoj i vertikalnoj podeli površina i izabranim motivima površinske obrade glavne fasade, Narodno pozorište Aleksandra Bugarskog podsećalo je na Skalu u Milanu, koja je sagrađena 90 godina ranije.

Problem pozornice i pomoćnih prostorija, nedostatak garderoba i slaba instalacija, usloveli su da 1911. godine bude doneta odluka o još jednoj rekonstrukciji zgrade Narodnog pozorišta u Beogradu. Radovi su započeti u leto 1912. godine., ali su zbog Balkanskih ratova, a potom i zbog izbijanja I Svetskog rata, radovi potpuno završeni tek 1922. godine.

Pozorište je, što se tiče spoljne arhitekture, izgubilo od one svoje čistote i harmoničnosti iz 1869. godine, ali je zato dobilo veću i za to vreme savremeniju pozornicu, više mesta, garderobu i bogatiju unutrašnju dekorativnu obradu.

Nakon bombardovanja Beograda, 06.04.1941. godine, sledila je nova rekonstrukcija zgrade Narodnog pozorišta. Ovo je zdanje, kao i mnoga druga stradalo. Porušena je bila pozornica, tavanica gledališta, uništene su unutrašnje instalacije i uopšte uzev, cela gradjevina je bila prilično demolirana.

Sledeća adaptacija pozorišne zgrade je bila po završetku sezone 1964./1965. godine. Preuredjen je enterijer pozorišta, dok se pozornica i spoljna fasada nisu menjale.

Narodno pozorište i grad Beograd su 1986. godine odlučili da se započne još jedna, neophodna rekonstrukcija. Ova, poslednja obnova do sada, trajala je nepune dve godine. Svečano otvaranje „novog“ pozorišta bilo je 15.10.1989. godine, a prva predstava „Eshilova Orestija“, odigrana je 10.11. iste godine.

Narodno pozorište u Beogradu dobilo je nekadašnji sjaj od pre II Svetskog rata. Ovog puta, izgradjen je još jedan objekat, novi deo veoma moderne arhitekture, velelepno zdanje od čelika i tamnog stakla u kojem je smešten tehnološki blok pozorišta.

Ovako rekonstruisano Narodno pozorište predstavlja moderan spoj starog i novog u arhitekturi, a u tehničkom smislu jednu od najmodernije opremljenih pozorišnih kuća u svetu.

SCENE

U Narodnom pozorištu u Beogradu postoji više scena, a to su: drama, balet i opera.

ISTORIJAT DRAME

Delatnost Drame Narodnog pozorišta možemo posmatrati kao razvoj u četiri etape: od 1868. do 1914., od 1918. do 1941., od 1945. do 1991. i od 1991. godine do danas.

Prva faza obeležena je velikim brojem tragedija i dramskih prikaza inspirisanih srednjevekovnom i novijom istorijom kao što su „Smrt Uroša V Stefana Stefanovića“.

Specifičnost repertoara Narodnog pozorišta, posebno krajem XIX veka, predstavljali su komadi s pevanjem poput dramatizacije popularnih novela Stevana Sremca : „Zona Zamfirova“ i „Ivkova slava“.

U prve dve decenije XX veka značajno se širi tematika srpskog dramskog stvaralaštva. Tada, pored Branislava Nušića, za Narodno pozorište piše plejada mladih stvaralaca, medju kojima se naročito ističu: Simo Matavulj, Vojislav Jovanović Mrambo, i Milivoj Predić.

Na samom početku XX veka prikazan je u Narodnom pozorištu komad Borisava Stankovića „Koštana“ koji će do današnjeg dana ostati kulturna predstava ovog teatra.

U prvoj etapi delatnosti Narodnog pozorišta na repertoaru su bila dela najznačajnijih pisaca svih književnih epoha: od najranijih (Sofokle), preko Šekspira, Kalderona,

Molijera, Rasina, Goldonija, Rostana, Getea, Ibzena, Strindberga, Gogolja, Ostrovskog, Čehova i Gorkog.

U medjuratnom periodu, kada je u pitanju domaća dramaturgija, izvodjena su dela Jovana Sterija Popovća, Branislava Nušića, Milutina Bojića, Borisava Stankovića, Iva Vojnovića, Milana Begovića, Ivana Cankara, Todora Manojlovića.

U periodu od 1945. do 1953. godine igraju se komadi sa jasnom političkom porukom. U prve dve godine ovog perioda iz stranog dramskog stvaralaštva primat su imali ruski pisci.

Političke promene i izvesna liberalizacija obeležava i odnos prema stranoj dramaturgiji i otkrivanje američke drame i dela Joneska i Beketa.

Sedamdesete i osamdesete godine obeležavaju komadi Borislava Mihailovića- Mihiza, Aleksandra Popovića, Žarka Komanina, Ljubomira Simovića, i Jovana Hristića.

Devedesete godine su označile i zaokret u radu Drame Narodnog pozorišta, koja se našla u rascepu između nacionalnih i estetskih ciljeva. Sadašnji cilj Drame Narodnog pozorišta je povratak pozorištu, otvaranje ka savremenoj svetskoj dramaturgiji i avangardi, a na planu domaće dramaturgije, saradnja sa najznačajnijim savremenim jugoslovenskim piscima s jedne i podsticanje sasvim mladih i neafirmisanih autora sa druge strane.

ISTORIJAT OPERE

Muzička grana Narodnog pozorišta u Beogradu od 1882. godine dala je značajan napor da dodje do osnivanja profesionalnog operskog ansambla.

Opera Narodnog pozorišta otpočela je svoju samostalnu delatnost 1919. godine. Pod muzičkim vodjstvom prvog direktora operskog sektora Narodnog pozorišta Stanislava Biničkog, dirigenta, izvedena je 11.02.1920. godine, opera „Madam Barerflaj“ Djakoma Pučinija. Prve operske predstave imale su veliki odziv publike, na repertoaru su opere italijanskih kompozitora (Rosini, Verdi), a srpska muzika zastupljena je delima Stevana Hristića (Suton) i Petra Konjovića (Knez od Zete).

Direktorska dekada Stevana Hristića u beogradskoj Operi (1924. do 1933. godine) predstavlja epohu proširenja repertoara i prvog gostovanja u inostranstvu. U medjuratnom periodu u Operi Narodnog pozorišta zapaženi su dirigenti Lovro Matančić i Ivan Brezovšek, kao i reditelji Branko Gavella i Josip Kolunžić. U ansamblu preovladjuju ruski pevači, ali zapažene kreacije ostvarili su i naši solisti Bahrija Nuri- Hadžić, Zdenka Zikova, Melanija Bugarinović, Nikola Cvejić.

Posle II Svetskog rata dirigent Oskar Danon brzo oporavlja rad beogradske Opere kao njen direktor. Posebna pažnja posvećena je domaćem operskom stvaralaštvu.

„Zlatni period“ beogradske Opere je izuzetno značajno razdoblje u razvoju i međunarodnoj afirmaciji srpske operske umetnosti. Ovaj period je počeo 1994. godine uspešnim izvođenjem opere „Boris Godunov“ Modesta Musorgskog u Švajcarskoj u okviru koncertnog ciklusa „Klubhaus“ i snimanjem na gramofonske ploče sedam kapitalnih opera ruskih kompozitora za diskografsku kompaniju DECCA.

Vrhunac „Zlatnog perioda“ predstavljao je izvarendno izvođenje opere „Mazepa“ Petra Iljiča Čajkovskog 1969. godine na sceni „Theater des Westens“ u Zapadnom Berlinu. Najeminentniji inostrani kritičari isticali su celovitost operskih predstava, uigranost i lepotu skupnog nastupanja, izvanredne solističke kreacije, zvučnu nadmoćnost i homogenost hora i profesionalno sviranje orkestra Narodnog pozorišta u Beogradu. Danas beogradska Opera raspolaže zavidnim i raznovrsnim repertoarom.

ISTORIJAT BALETA

PRVIH OSAMDESET GODINA

Istorija, koreografi, baletski umetnici, gostovanja

Balet Narodnog pozorišta je stupio u osamdesetu godinu svog postojanja. Svoju prvu celovečernju predstavu beogradski Balet izveo je 22.01.1923. godine. Narodno pozorište, osnovano 1868. godine, kao dramski teatar. Bilo je pojedinačnih, ali retkih igračkobaletskih gostovanja na ovoj sceni, ali je tek posle završetka I Svetskog rata osnovana Opera sa Baletom.

Pionirski počeci pripadaju ruskim baletskim umetnicima koji su u velikom broju, emigrirajući iz Rusije, za vreme i posle Revolucije, prihvatili jugoslovensko gostoprimstvo. Umetnice iz Imperatorskog Marijinskog teatra i moskovskog Boljšog teatra, članice Ruskoga baleta Sergeja Djagiljeva, Jelena Poljakova, kao prva balerina, koreograf, pedagog u državnoj Glumačko- baletskoj školi u Školi „Jelena Poljakova“, sve do II Svetskog rata isporučivala je odlično baletski obrazovane kadrove Margarita Froman, prvo kao prva balerina, pa potom kao stručnjak koji je više sezona proveo učestvujući u radu trupe Djagiljeva, kao koreograf, nosila je na beogradsku baletsku scenu značajno klasično nasledje i koreografije savremenog tada najaktuelnijeg svetskog repertoara. Tako su Balet Narodnog pozorišta, a i beogradska publika bili vaspitavani na obrascima najčistijeg klasičnog baletskog nasledja. Počasno mesto pripada i Nini Kirsanovoj, prvoj balerini, kasnije i koreografu, ali i prenosiocu repertoara Trupe Ana Pavlova u kojoj je zauzimala mesto prve balerine od 1927. godine, pa sve do smrti velike balerine.

Na baletskoj sceni Narodnog pozorišta gostovali su i inostrani koreografi: Leonid Labrovski, Rostislav Zaharov, Nina Anisimova, Milorad Mišković, Patriša Niri, Nada Kokotović, Mikaela Anastasu kao i mnogi drugi koreografi.

Generacije baletskih umetnika formiranih na klasičnom baletskom nasledju i velikim delom pod majstorskom rukom Dimitrija Parlića predstavljena je umetnicima velikih individualnosti, snažnog scenskog delovanja i velike popularnosti kod publike. Prve balerine su bile: Rut Parnel, Vera Kostić, Katarina Obradović, Jovanka Bjegojević, Jelena Šantić, Duška Dragičević, Dalija Imanić i još mnogo dobrih balerina.

Prvaci baleta bili su Dimitrije Parlić, Dušan Trninić, Radomir Vučić, Dušan Simić, Vladimir Lagunov i ostali.

Sadašnju generaciju prvih medju prvima čine: Konstantin Kostjukov, Konstantin Tešea, Denis Kasatkin, Svetozar Adamović. Mnogi od ovih umetnika, paralelno, ili posle ostvarene igračke karijere ostali su odani Baletu Narodnog pozorišta kao pedagozi, koreografi i umetnički direktori Baleta.

Do 1991. godine, Balet Narodnog pozorišta je imao stalnu praksu gostovanja po Jugoslaviji i na manifestacijama kao što su Dubrovački letnji festival, Ljubljanski bijenale, Osječki anale, Opatijski festival, Smotra Mermer i zvuci, Skopski majski festival, kao i vrlo razvijen i masovno posećivan program predstava pod nazivom Gostovanje u Srbiji. Balet Narodnog pozorišta ostvario je izuzetno velik broj gostovanja u inostranstvu predstavljajući jugoslovensku baletsku umetnost.

Repertoarska politika Baleta uključivala je i negovala gostovanja istaknutih internacionalno poznatih umetnika u okvirima svojih predstava, kao što su Margod Fontejn, Svetlana Berijozova, Klod Besi, Mišel Reno, Fleming Flint, Jurij Vasjučenko i mnogi drugi inostrani umetnici.

U izuzetno teškim uslovima ratnog stanja, potpune izolacije, sedamdesetosmodnevnog bombardovanja Beograda, posledne decenije XX veka Balet Narodnog pozorišta nije prestajao da radi i uz do sada nedovoljno priznate i ocenjene napore, nastavljao je da vrši svoju misiju.

ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA

VELIKA SCENA

Velika scena Narodnog pozorišta u Beogradu nalazi se u Bloku A, u starom delu zgrade, koja je više puta pretrpela rekonstrukcije. Tako da se i danas vide posledice radova. Ovaj deo objekta je zadržao prvobitni izgled fasade, i na njemu se nalazi glavni ulaz za posetioce. Pozornica je uzdignuta u odnosu na gledalište, tako da većina

posetilaca može da isprati predstavu, mada neki delovi gledališta nisu u toj mogućnosti. Scenografija Velike scene se svakodnevno menja u zavisnosti od izvođenja pojedinih predstava. Veliki problem ima orkestar koji se nalazi u tzv. orkestarskoj jami koja je izuzetno malih dimenzija, toliko da muzičari duvačkih instrumenata nemaju mesta za izvođenje. Iza scene se nalazi veliko „skladište“ scenske opreme, koji jako smeta radnicima i neomogućava im normalno odvijanje rada. Pozornica je dobro opremljena rotacijom i propadalištem koje je jedno od retkih svetlih tačaka opreme ovog objekta. Gledalište se sastoji od partera, balkona i loža. Parter ima dobru preglednost na pozornicu, dok problem nastaje kod balkona i loža. Kod balkona je nedostatak to što deo balkona koji se nalazi na bočnim stranama u blizini bine, nema mogućnost dobrog pregleda, čak na nekim mestima pozornica se ni ne vidi.

MALA SCENA „RAŠA PLAČIĆ“

Mala scena Narodnog pozorišta se nalazi u Bloku B, u novom delu objekta koji je pretrpeo požar, tako da je taj deo iz temelja renoviran. Taj deo je ceo u staklu i čeliku, sa veoma modernim izgledom. Taj deo je sa službenim ulazom za zaposlene. Mala scena je klasičnog tipa, otvorene pozornice koja je veoma mala za izvođenje pojedinih predstava, koje se ipak izvode na ovom mestu. Na ovoj sceni ne postoji bina, već se ona namešta na licu mesta i menja po potrebi, dodaju se razni elementi od dasaka, kutija i ostalog reciklažnog materijala. Loša strana ove scene jeste što se gledalište nalazi pod uglom od 45°, što otežava rad glumcima u toku predstava, toliko da oni neprestano moraju da gledaju publiku uzdignutih glava. Jedan deo gledališta je fiksni, a drugi pokretni. Rasveta ima mogućnost da se pokreće daljinskim upravljanjem po šinama. Mana ovakvog osvetljenja je loša preglednost na pozornicu kada se nalazi u zadnjem delu gledališta. Mala scena je u lošem stanju, kako zbog toga što nije namenski pravljena za ove potrebe, tako i zbog velikog nedostatka opreme za bolje izvođenje scenskih nastupa.